

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

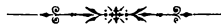
Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. III. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1891—93.

Skildringer og Sagn

fra Vest-Himmerland.

Af A. C. Nielsen, Sønder-Kongerslev.

»Kongevejen«, der fra Løgstør gaar Syd paa ad Viborg til i en Længde af 8—9 Mil, er i sin Helhed en af Himmerlands mindst befærdede Hovedlandeveje. Over det for Størstedelen svagt bakkede, flere Steder helt flade Terræn strækker sig den lyse Vejlinie med lange snorlige Stykker hist og her uden mange store Landsbyer og frugtbare Marker at gennemskære og uden det travle Færdselsliv, som saadanne Omgivelser skabe.

Den første Mil eller halvanden imod Syd fra Løgstør er der dog en ret god, livlig og velbefolket Egn.

Et meget iøjnefaldende Punkt i denne er Malle Bakke med dens 3 store lyngklædte Høje, fra hvilke der er en prægtig Udsigt. Vel er Landskabet der omkring ikke særlig smilende eller storartet, men dog — nærmere beset — ret smukt og minderigt. Der er den store Limfjordsbredning norden for Livø; langt imod Syd ses en anden bred Fjordarm, og fjærnt ude øjnes Kystlinierne af Hannæs, Mors, Fur, Salling. Herregaarden Bjørnsholm — det gamle Vitskøl Kloster — skinner hvid og rød nede ved Fjorden; længere imod Øst ligge Lundgaard Skov og — som et lille blankt Øje — Vilsted Sø, som Blicher besang i dens Velmagtsdage, — nu er den næsten udtørret. Længst ude ad Landsiden til ser man ind i Flejsborg, Hyllebjaerg og Strandby Sogne, hvor høje Hedebanker spærre for det videre Skue og danne Ramme om en Mylr af

Boliger, hvis lyse Husvægge spætte det aabne, noget fladeagtige Landskab. Mest fremtrædende i dette er Byen Ranum, hvor der er en Mængde nye, købstadmæssige Bygninger og forholdsvis megen Trævækst.

»Malle Bakke« er et bekendt Sted i Egnen. I de Tider, da Folk ikke vare saa godt kørende som nu til Dags, var her Bedested for Sønderboerne, naar de toge til Løgstør. Landevejen skyder sig i lige Linie tværs over den brede og høje Bakke, og denne var ikke altid saa nem at komme over, saa det kunde være godt nok for Hestene at faa et Stykke Brød og for Folkene at faa en Dram og en Taar Øl inden Overgangen. Minder om mange Hændelser paa Malle Bakke, da den var Bedested, ere endnu i Live.

Det er derfor heller ikke saa sært, at Folk snakken ogsaa har haft noget at gøre med de store Høje, der staa som Kupler paa Bakkekammen, — der er en hel Del Fortællinger om dem. Her meddeles et Par af disse.

I den sønderste Gaard i Vandsted By, der ligger tæt norden for Højene, boede for mange Aar siden en Mand, de kaldte Peder Mortensen. Han var en grumme velstaaende Mand, og Folk vilde ellers sige, at han havde sin Rigdom fra den østre Høj paa Malle Bakke. Der tjente et Aar en Pige hos ham, som en Gang om Høsten vaagnede op om Natten og saa, at der var helt lyst inde i Stuen ligesom af Ild. Hun blev da meget rød, for hun troede, der var Ildebrand, og sprang ud af Sengen og hen til Vinduerne, som vendte sønden ud. Og der saa hun, at den østre Høj stod i en lysende Lue paa fire gloende Pæle, og det myslode omkring Højen af sorte Dværge. Pigen kaldte saa paa Manden og Konen; men da Manden saa, hvad der var paa Færde, sagde han nok saa rolig til Pigen, at det skulde hun ikke kære sig efter, men blot gaa i Seng igen. Saa gik han ud og var hende lidt, og da han kom tilbage, var der ingenting mere at mærke.

En gammel Mand i Malle, der nu er død, har fortalt følgende, ret ejendommelige Historie.

Min Fader gik en tidlig Morgenstund om Foraaret ud paa sin Mark. Det var lige i Daglysningen, og der var ingen oppe i Byen, men han havde ligget og ikke kunnet sove, og saa vilde han hellere ud og røre sig. Han havde faaet Piben tændt og Vanterne paa, for det var koldt, og han var noget

»ræsen«. Som han nu gaar og dasker, kommer han i Tanker om, hvad han saa tidt havde drømt, at han skulde finde en farlig Hoben Guld og Sølv ved den østre Høj paa Malle Bakke, og imens han gaar og tænker ved det, naar han op til Højen. Der ser han noget Smaatteri ligge og kravle rundtenuom paa hele Højen. Levende var det, og det laa saadan og vrimlede ligesom en Slags Græshopper — syntes min Fader —, men nogle sære, forunderlige Skabninger var det. Han saa jo noget paa dette her og tænkte baade det ene og det andet. Endelig fordrister han sig til at tage fat paa Sagerne, og da han ogsaa syntes, han vilde have nogle af de løjerlige Tingester med hjem, trak han sin ene Slugvante af og kom en halv Snes Stykker af dem deri. Han gaar saa ned ad Marken og ser til det og det, og ved det Lag begyndte Folk at komme op. Nu gaar han ligevel og tænker ved, at det var narvornt at gaa med det Kram i Vanten, og saa tager han da i den og slynger det langt fra sig hen imod Kirkegaardsdiget. Men lige idet det fløj væk, glimrede og klingrede det som Guld. Det gav et Sæt i ham, og han hen at lede, og han op til Højen igen; men ingen Steder var der da saa meget at finde som bag paa hans Haand. —

Et lille Stykke nordvest fra Malle og ikke langt fra, hvor Løgstør-Kanalen munder ud i Fjorden, ligger Gaarden Svenstrup. Paa dennes Mark og Hede er der nogle Høje, om hvilke den snart halvfemsindstyveaarige Peder Svenstrup ved en hel Del at fortælle. Det mest værdifulde af hans »gamle Sigender« er saaledes:

En Juleaften i fordums Tider fik Folkene i Svenstrup at se, at en af Højene nær Gaarden var aaben; Dværgene havde højt Lys derinde og dansede og holdt sig lystige. Nu tjente der en Karl paa Gaarden, som var saadan en modig Hund, — han fik i Sinde, at han vilde op til Højen og se paa det Gilde, Dværgene holdt. Straks han da kom derop, kom der en Dværg hen til ham og bød ham Vin af et Sølvbæger; men aldrig saa saare fik Karlen dette i Haanden, før han smed Vinen og satte af Sted med Bægeret saa stærkt, han kunde rende. Han mærkede godt, at der var noget efter ham hele Tiden, men han naaede alligevel at komme hjem og ind i Stuen og faa Døren smækket i, inden det tog ham. Bægeret blev gemt, og Karlen lod til, at han var helt stor af, at han saadan havde

pudset Dværgene. — Det næste Aar, da de sad og spiste Juleaftensnadver i Svenstrup, brugte de Dværgenes Bæger. Som de nu sad og spiste og drak, kom der en sølle gammel Mand ind ad Døren og bad, om han ikke maatte have Lov at sætte sig ned og faa en Haandfuld Varme, han var da saa træt og forfrossen. Jo, det maatte han da hellere end gerne, især paa saadan en højhellig Aften. Hvem han var, og hvor han var fra? Ja, han gav dem jo Besked om det. Saa skulde han da være saa god at sætte sig hen til Bordet og faa lidt at leve af. Den frommede Mand kom saa til Bordet, og dette her Sølvbæger kom omsider ogsaa til ham, at han skulde drikke af det. Idet han nu faar Bægeret i Haanden, saa er han henne med det samme, ligesom han kunde være sluppen i Jorden, og ingen saa noget til ham mere. Folkene i Svenstrup kunde da nok forstaa, at nu havde Dværgene faaet deres Bæger igen.

Den gamle mener for Resten, at Dværgene flyttede, da Folk gav sig til at tage Sten af Højene. —

Forbi Bjørnsholm og ud over en øde Hedeslette, der som en Forstrand strækker sig langs Fjorden mellem denne og Overlade samt Borregaard Byers dyrkede Marker, og hvorpaa forhen det store Kloster Marked holdtes i umindelige Tider, fører Landevejen videre syd paa. Her kommer en Egn, der til Dato kun har været lidet bekendt for den øvrige Verden. Fjært fra Jernvejenes og de elektriske Traades Omraader gaar Livet her sin stille, ensformige Gang, — til Dels endnu som for mange Aar siden, saa temmelig uberørt og upaavirket af den moderne Tids Fremtoninger. Ingen Turiststrøm har nogensinde befærdet dens simple Veje, og rimeligvis vil den fremdeles beholde sin ubemærkede Plads i vor hjemlige Geografi. Banelinien Hobro—Løgstør vil gaa langt udenom den. Ikke en Gang en kgl. kørende Landpost ruller ad den stenede Landevej; kun Damperen, der bruser forbi langt ude paa Fjorden, bringer ligesom et Glimt af Verdenstrafiken, et Pust fra den omgivende Kulturverden; men formodentlig vil den aldrig søge sig en Anlægsplads ved Vest-Himmerlands bare Strand, — Eggen er og bliver en Afkrog, og desuden hører den til de Dele af Jylland, man kalder Timiansegnene.

Alt dette gælder i Særdeleshed det store Strandby Sogn, der strækker sig fra Trend Aa imod Nord til Stistrup Aa

imod Syd med Fjorden paa den ene Side og Farsø Sogn paa den anden. Den største Del af dette Sogns vidtstrakte Areal bestaar af Hede, Moser og Kær; kun hist og her findes i større og mindre Strækninger den dyrkede Markjord; noget af denne er ret god Jord, andet er goldt og sandet som en Vesterhavsklit, det meste er der imellem.

Der er langt mellem Byerne i Sognet, og dissers Smaagaarde, Boelssteder og Huse ligge atter vidt spredte. Ved ganske enkelte enlige Gaarde er der en Have med større Træer; ellers er Trævækst meget sjælden, thi Jordbunden er for gold i Dybden, og ethvert Træ knuges og krøges af Vestenvinden.

Naar man kommer nord fra ad Landevejen og har passeret den omtalte Lyngslette syd for Bjørnsholm, er Trend den første By, man træffer paa. Den ligger ret smukt ved Foden af høje Hedebakker og tæt ved Aaens Udløb i Fjorden. Hvorvel Byen kun bestaar af ganske faa Huse, er den dog med sin ene netbyggede Gaard, hvor der drives en Smule Købmandshandel, sin Kro, sin Vandmølle og sit Stampeværk den af Strandby Sogns Byer, der har det mest forretningsmæssige Udseende. Købmandsgaardens og Krobygningernes Tegltage, Aaløbet og de brune Bakker med den blaa Fjord udenfor danne tilsammen et særdeles tiltalende Skue. Da Trend ligger paa bægge Sider af Aaen, hører iøvrigt lidt af Byen til Bjørnsholm Sogn.

En halv Fjerdingsvej øst for Trend, paa Grænsen mellem Kær og Hede, ligger Sognets eneste Hørregaard Gunderupgaard, Midtpunktet for en hel Mængde stedlige Minder og Sagn om Herremænd og Gengangere. Gaarden frembyder intet af historisk Interesse; dens trefløjede, enetages Hovedbygning er fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede og er nu saa brøstfældig, at den truer med at ramle sammen. Det hedder, at der tilforn har ligget en By ved Navn Gunderup omtrent paa Gaardens nuværende Plads, og at denne fra først af skulde have været bygget ude i Kæret ved Aaen paa et Sted, der endnu kaldes Volden; men der kunde Gaarden ikke bygges for Spøgeri, hvorfor Bygherren maatte tænke paa at faa den opført andensteds. Han fik da det Raad, at han en Aften skulde koble 2 Stude sammen og drive dem ud »til fri Fæld«, og der, hvor de saa fandtes om Morgenen derefter, skulde Gaarden staa. Og saaledes blev det. Studene laa om Morgenen

paa det Sted, hvor Gunderupgaard nu er. Men ude paa Voldene er der fremdeles noget »Skidteri« paa Færde; det er blevet sagt for vist, at intet Kreatur nogen eneste Nat kan staa tøjret der uden at rive sig løs.

Et Par af Gaardens senere Ejere, særlig en Hofmann Poulsen, der skal have været en streng Herre, skulle efter deres Død stundom have rumsteret slemt i Udhusene, om end ikke saa meget som en samtidig Genganger paa Bjørnsholm, der knuste et helt Hus fra øverst til nederst ved at skride tværs igennem det, efter hvilken Bedrift han blev nedmanet tæt syd for denne Gaard, hvilken han dog maa have Lov at nærme sig et Hanetrin hvert Aar.

Hoveriet til Gunderupgaard skal have været strengt nok for Bønderne, da det bestod, især paa Grund af de ofte lange Afstande fra Hjemmene til Hovmarkerne. Gaarden skal ogsaa en Gang have haft en grumme haard Ridefoged, der tilsidst drev det saa vidt, at Bønderne en Dag stimlede sammen om ham med deres Høstredskaber og stak ham ihjel og begravede ham med det samme. Fra Hoveritiden haves ellers paa denne Egn følgende smukke Sagn.

En Mand var ordret til at skulle til Hove, men han var syg og sengeliggende, Konen kunde ikke tage fra ham, der var ingen at leje i hans Sted, og de sølle Folk vidste da aldrig deres levende Raad og vare helt forknytte, for de vare bange for, det skulde gaa galt, hvis de ikke fik deres Hovdag gjort. Saa om Aftenen i Mørkningen kommer en fremmed Mand i en stor Kavaj ind til dem og bad om Nattekvarter. Han fik ogsaa godt nok Lov at blive der, og saa fortalte Konen da med grædende Taarer, hvordan det stod sig med dem. Da den fremmede havde hørt lidt paa det, bød han til, at han skulde nok gaa til Hove for Manden, de skulde ikke længere sørge over den Ting, men bare lade ham om Sagen. Ja, det skulde han da have rigtig mange Tak for. Næste Morgen blev der kaldt tidlig paa ham, at han kunde komme af Sted; men han blev rolig liggende, og Folkene i Huset begyndte igen at blive forskrækkede. Endelig et godt Stykke op ad Dagen kom den fremmede paa Benene, fik sin Davre og traskede af til Hove. Her meldte han sig hos Ladefogden, der gav sig til at skælde ud i en farlig Tid og truede baade med det ene og det andet. Da saa denne her Mand syntes, at det kunde være

nok dermed, slog han sin store Kavaj til Side — og da var det Kongen.

Hvem Kongen var, melder Sagnet ikke; det hedder blot, at »det var saadan en god Konge«. —

Gunderupgaard ejes af Landmandsbanken efter i mange Aar at have tilhørt Familien Weinschenk. Den har et umaadeligt Tilliggende af Hede, et godt Territorium for Gaardens store Faareflok. Flere hundrede Tønder Land af Heden ere i de senere Aar indtagne til Bepantning, men om de smaa Naaetræer paa de goldeste Sandbanker nogensinde ville blive store — det vil man se, før man tror det. —

En Fjerdingsvej længere i Øst ligger ligeledes ved Kær-randen en anden gammel Gaard, Vadgaard, som har sit Navn af, at der i gamle Dage var et Vadested tæt ved den; den nu udtørrede Vadmose og »Kongens Sø« inde i Heden havde nemlig her Forbindelse med det den Gang sumpede Kær. Omtrent ved Midten af det 16. Aarhundrede boede en Povel Nielsson paa Vadgaard; derpaa blev den Bolig for Sognets første lutherske Præst og var saa Præstegaard lige til 1869, da Præsten flyttede til Farsø. Den forholdsvis store Have, der hører til Gaarden, er paabegyndt af Præster i det 17. Aarh. og var oprindelig forsynet med flere Fiskeparke.

Helt oppe i Sognets nordøstlige Hjørne ligger den meget adspredte By Tandrup i et smukt lille Bakkelandskab. Her var i sin Tid i en længere Aarrække Arnestedet for den indre Missions Virksomhed paa Egnen.

Fra Vadgaard fører den gamle, saakaldte Præstevej ud over et stort Hedestrøg i Sognets Midte til Kirken; det er et trist Stykke Vej over dette halvt ørkenagtige Øde. Hist og her er der lagt Lyng og Lyngtørv paa Vejen for at forbedre den dermed, men det har hjulpet saa lidt: Hjulsporene ere dybe og sandfyldte og kantede med voksende Lyng. Rundt om strækker sig den mørke Hede; nogle Steder er Lyngen høj og kraftig, andre Steder formaar den knap at række op over Hvidmosset eller at skjule det gule Sand. Paa en Strækning af mere end 10 Tdr. Lands Størrelse har dette helt faaet Overtaget derved, at den tynde Lyngskjold, der dækkede det, er bleven opreven. En gammel Fortælling, som ogsaa Holberg har i sin Jordbeskrivelse, melder, at dette skete ved en Kamp mellem to uvane Tyre, som her stredes. Gamle Vogn paa

Heden, som nu er død, mente, at de to Tyre ikke vare andre end Brandenborgere og Svenskere, som en Gang i Krigstider, da de laa her, kastede Grave i Jorden, hvorved Sandet fik Magt. Men saa meget er vist: Sandflugt har her været; med Vestenstorm fløj det fine hvide Sand helt hen over Fredbjerg Bys Marker, dækkede deres frugtbare Jord i saa tykke Lag, at det aldrig senere lod sig fjærne, og fortsatte milelangt sin vilde Fart, »saa det fæg ind ad Glamhullerne paa Farsø Kirketaarn«. Nu danner »Sanden« eller »Myr høj Sande« en stor graagul Plet paa Heden, næsten fuldstændig uden Plantevækst. Kun faa Steder i Landet, saa langt fra Vestkystens Klitter, have en saadan lille Ørken at opvise.

Paa Strandby Hede boede i mange Aar en underlig Mand: ovennævnte Vogn, — »Vogn i Heden« kaldte man ham. Paa Solsiden af en Skrænt havde han indrettet sit Eneboerhjem, en Mellemting mellem et Hus og en Hule. Boligen var indgravet i Lyngbakken og forøvrigt lavet af Hedetørv og dækket over med Trærafter og Lyng. Omkring den laa nogle lignende Forhøjninger: en Kule til Gemmestød for et og andet, en Kartoffelkule og en Stump Jorddige, saa hele Samlingen i Frastand saa ud som nogle forfaldne Tørveskruer. I »Huset« var en eneste »Stue«, knap 3 Alen lang og lige saa bred, hvis Gulv og Vægge vare den bare Jord. Vinduer var der naturligvis ikke; Lys og Luft fik Adgang til Rummet gennem en lille Døraabning, der kunde lukkes med et Bræt, og gennem Skorstenspiben, der var sammensat af Træstykker. Vogns Klædedragt og Levemaade harmonerede med Boligen. Hans Trøje og Bukser vare saa lappede og »singlede«, at det oprindelige Stof var næsten ukendeligt; i koldt Vejr brugte han gamle Gødningssække, Skind og Halmvaser til at svøbe om Hovedet, Kroppen og Benene. Vogn ejede et stort Stykke Hedejord, der dog aldrig blev opdyrket; han avlede kun lidt Kartoffler og Boghvede, som han gravede nogle Smaapletter til. Af disse Produkter bestod hans Føde; men han nød sjælden egentlig menneskelig Kost. I en Gryde, der tillige kunde anvendes som Kakkelovn, kogte han t. Eks. en haard Grød, som han brugte som Brød, og halvraadden Kød og Fisk, halvkogt eller raat, vare hans »Tilbrødsvarer«; selvdøde Dyr kunde Vogn magelig bruge, om de endogsaa havde ligget et Par Dage i Jorden. Med denne halvt dyriske

Levevis var Vogn altid ret vel tilfreds, og han tog nødig imod fremmed Hjælp. Dog kunde undertiden i streng Vinter den ligefremme Nød drive ham ud af hans Hule. Saa vandrede han med en Sæk om Hovedet og Halmfletninger om Benene til Vadgaard eller en anden Gaard, hvor han var godt kendt. Der kunde han saa opholde sig i nogle faa Dage og sysle med et og andet. Som Natteleje foretrak han frem for alt en tom Kobaas i Stalden. Kosten var det værre med, thi han var saa afvænnet fra god, veltillavet Mad, at han ikke kunde taale den. Snart vendte han atter tilbage til sit Vildmandshjem paa Heden. — I sine yngre Dage var Vogn en ivrig Fisker. En Gang sejlede han ganske alene paa en lille Baad fra Hobro til Trend, naturligvis gennem Mariagerfjord ud i Kattegat, saa op til Hals og endelig en ca. 14 Mil lang Sejlads i Limfjorden; men den Tur varede rigtignok ogsaa en Maaned. Ofte laa han i mørke Nætter ene i sin skrøbelige lille Baad paa Fjorden og fiskede smaa Skrubber og andre daarlige Strandfisk, som kun han og Svin brød sig videre om. Vogn havde aldrig været gift; men man sagde, han var bleven »sær over en Kæreste«, han havde haft en Gang. Han var for øvrigt klog nok paa sin Vis, om end han havde mange underlige Anskuelser, navnlig om Religion og Samfundsforhold. I Gaardenes Folkestuer og naar han ellers traf en god Bekendt, gav han sine Meninger til Kende, og stundom sang han Viser om Krig og om Kærlighed, de fleste alvorlige, — Alvorsmand var Vogn i det hele taget.

I sine sidste Leveaar tog Vogn sig for at gaa Ærender for Folk, navnlig til Farsø, hvor der er Læge, Apothek, Dyr-læge osv. Saa var han en Gang i Farsø kommen ind i en Gaard og havde nydt en solid Middagsmad. Sagtens var det den, der blev hans Bane; thi straks efter laa han død paa Vejen tæt ved Byen.

Vogn døde 1889, noget over 70 Aar gammel. Han var et af de Naturbørn, »vildtvoksende Skikkelser«, som Jyllands Historie kender mange af, men som nu ere sjældnere. Derfor omtales han her. —

Strandby Kirke er indvendig smukt udstyret. Den ligger ved Landevejen omtrent midt i Sognet. Stedet her er ogsaa i uegentlig Forstand Sognets Centralpunkt; her ligger den smukke nyopførte Hovedskole, en Vindmølle og en Købmandsforretning.

Strandbygaarde, der ligge i en Dal sønden for Kirken, indtage en af Sognets smukkeste og mest frugtbare Pletter. Den Herregaard, som disse Gaarde en Gang tilsammen have udgjort, har næppe eksisteret i de sidste 2—300 Aar; intet Spor af dens Bygninger er tilbage, og en Smule stedlig Tradition om den er nu omtrent forsvunden.

»6 Mil fra Viborg« staar der paa en Granitpæl et Stykke norden for Kirken mellem denne og den lille By Myrhøj, fra hvilken en sandet Sognevej strækker sig i Vest ud ad Ertbølle til, Egnens yderste, vestligste By.

Den ligger ved Limfjordsstranden og dog højt hævet over den. Landet falder nemlig her brat af imod Fjorden med en lang fortløbende »Lidebakke«. Der hører lidt Forsigtighed til for at komme ned ad den stejle Skraaning fra Byen til Strandkanten, hvor Baade staa Side om Side og hvor Fiskeredskaber ere udbredte til Tørring paa den smalle Kyststrimmel. Der er saa fredeligt og stille og smukt hernede »under Liden«: den høje, græsgrønne Bakkemur paa den ene Side og den brede Fjord med dens klare, dybe Vande og fjerne Økyster paa den anden. Lidt længere imod Syd bliver »Liden« endnu stejlere og højere; nogle Steder hæver den sig med nøgen Udside med ejendommelige geologiske Formationer næsten lodret op fra Vandet, langs hvilket der ligger en Kam af store Kampesten, som i Tidernes Løb ere styrtede ned fra Skrænterne. Under haardt Vejr af Vest og om Vinteren, naar Drivis skrues ind imod disse, falde nemlig vældige Jordmasser ned og bortskylles efterhaanden af Bølgeslaget, medens Stenene og alle andre haarde Substanser blive tilbage. For henved et Hundrede Aar siden, hedder det, kunde man ride med et Koppel Heste uden om »Ertbølle Bjærg«, som Stedet benævnes, — nu har Fjorden allerede taget dets højeste Punkt, en lille Gravhøj fra Oldtiden.

Fra »Sønder-Bjærgnæse« strækker sig langs Fjorden et større Kærdrag, som denne i sin Tid har naaet ind over, og som altsaa er hævet Fjordbund; den fordums Strandlinie ses tydeligt. ¹⁾ —

Nord for Ertbølle er der en stor bakket Hedestrækning. Den tætte, ret kraftige Lyng afbrydes hist og her af en lille

¹⁾ Omtalt i Jydske Saml. 2. Række 1. Bind, Side 409.

grøn, sivkranset »Sig« eller en gammel Tørvemose, hvor den ensomme, barbenede Hyrdedrengs Skræk, Hugormene, sole sig paa bløde Kæruldstuer. Her ude har en Gang i en forlængst forsvunden Tid ligget en By; lave Jordvolde i Firkanter vise endnu Pladserne, hvor Husene have staaet, der er ogsaa Spor af Indhegninger med Jorddiger og af Brøndhuller, og nogle Strækninger af Heden deromkring se ud til en Gang at have været under Dyrkning. Moserne, imellem hvilke den forsvundne By har ligget, kaldes Ildrup Siger eller undertiden ligefrem Ildrup, saa Byen har uden Tvivl haft dette Navn.

Hvor længe Ildrup har henligget øde og forladt, er ikke let at afgøre, saa meget mere som Navnet, saa vidt vides, intet Steds i stedlige Arkiver findes skrevet. Nogle sige, at Beboerne dør ere uddøde af Pest; et andet Sagn fortæller, at Ildrup Folk i gamle Dage ikke kunde bo i Fred for Røvere, hvorfor de flyttede ud til Fjorden og bosatte sig dør, hvorved saa Ertbølle blev til. Der hviler en egen melankolsk Tavshed og Tristhed over Ildrup Hede; men udenfor blinker og blaaner den store Fjord, altid lige frisk og ungl! —

Saa ofte jeg gæster Vest-Himmerlands afsides Steder og færdes derude mellem de brune Lyngbakker og de stenede Marker eller sidder bænket ved Bondestuernes Langborde, føler jeg mig mærkelig lettet og styrket, — og det ikke alene af den sunde Vestkystluft, der blæser mig om Ørerne og fylder Lungerne, men af alt det ligefremme og ukunstlede, som alle Vegne træder mig i Møde: fra den ikke rige, men fri og friske Natur, fra det stille, fordringsløse Menneskeliv.

Egnen staar just ikke tilbage i Udvikling og dens Befolkning ikke i Oplysning. Dens afsides Beliggenhed, noget magre Jordbund og tyndere Bebyggelse opfordrer dog ikke særligt til Fremme af et udviklet Forretningsliv, og af mere kundskabsrige Folk har den alligevel forholdsvis færre end de mere begunstigede Landsdele. Men det er mest den moderne Kulturs ydre Ytringsformer, der ikke ere til Stede; dens Tanker ere der, men uden endnu at være ret tilegnede eller anvendte; og det Folkeliv, som leves her, hører til det, der ad Aare forsvinder, — mindre og mindre blive de stille Steder. Nu

kommer snart Jærnbanen derop med dens Følge af Fremskridt og Udvikling. Og medens saa den sorte Røg fra Lokomotiverne driver hen over de lave, solaabne Egne, ville Nytidens Kampe og Krav, dens Goder og dens Onder bane sig Vej fra By til By og fra Hjem til Hjem. Gamle Dyder og Sædvaner ville maaske blive kasserede og ny indførte, gamle Udyder afskaffede og — andre satte i deres Sted.

En lille Berigtigelse.

Af Fr. Meidell.

I syvende Bind af Jydske Samlinger Side 232 f. omtaler Hr. Peter Gaardboe Fru Helvig Gjøs Husbond, *Eske Bille*, som Ejer af Ellinggaard, Hjørring Amt, i Aarene omkring 1612. Da nulevende Medlemmer af Billeætten derved have følt sig bestyrkede i deres Antagelse af, at Conferensraad *Jørgen Billes* Besiddelse af Ellinggaard i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede ikke burde afledes fra hans Ægteskab med *Ide Rodsten*, men fra hans Arv efter hin fjerne Slægtning, saa tør jeg ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at nævnte Eske Bille hverken har ejet nogen Ellinggaard, eller har kjøbt nogen Part i Asdal, som der staar paa det citerede Sted.

Efter sin Fader, Skaanes Landsdommer *Jørgen Bille*, arvede han Godset Ellinge i Skaane og Valden i Halland, samt jydsk Strøgods i Omegnen af Bangsbostrand; ved sit Giftermaal fik han en lille Part i Asdal.

Skaanske Tegnelser for 22de April 1619 viser, at to Adelsmænd i Skaane: *Tage Tott* Ottesen, som da havde Lenet Landskrone, og *Palle Rosenkrands* til Glimminge, efter Eskes Død fik det Hverv at taxere Ellinge og Ørtofte, medens de to jydske Herremænd, *Otte Skeel* og *Mogens Kaas*, skulde taxere hans jydske Gods. — Heri, samt i *Eske Broks* Dagbøger findes klart Bevis for, at det Ellinge, som Eske Bille ejede, ikke kan have ligget i Jylland.
